

Підтримку надає:



Федеральне міністерство  
продовольства і  
сільського господарства

на підставі рішення  
Німецького Бундестагу



Німецько-український  
агрополітичний діалог

Випуск 01/2016

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

ОГЛЯД АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

## **Контрафактні пестициди в Україні: статус-кво та ініціативи з вирішення проблеми**

### **Автор**

Юлія Огаренко  
[ogarenko@apd-ukraine.de](mailto:ogarenko@apd-ukraine.de)

Німецько-український агрополітичний діалог (APD)

Рейтарська 8/5 А, 01030 Київ  
Тел. +38044/ 2356327  
[info@apd-ukraine.de](mailto:info@apd-ukraine.de)  
[www.apd-ukraine.de](http://www.apd-ukraine.de)

**Будучи в десятці найбільш кримінальних бізнесів у світі, торгівля та застосування контрафактних пестицидів є глобальною проблемою, яка створює серйозні ризики для фермерів, споживачів обробленої (цими пестицидами) продукції і навколишнього середовища, а також спричиняє фінансові втрати для аграрного бізнесу та держав. На жаль, Україна є серед тих країн, які мають найбільшу частку підробок на ринку.**

### **Статус-кво**

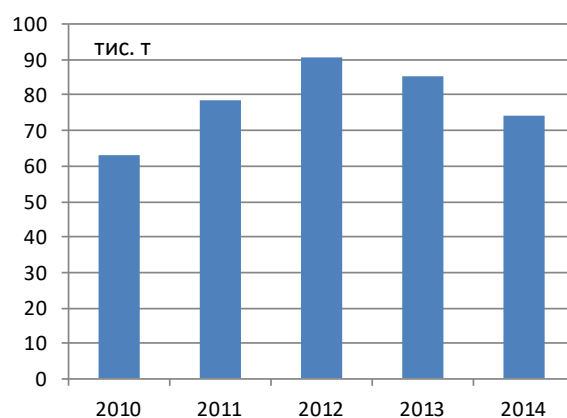
З одного боку, пестициди допомагають підвищити продуктивність сільського господарства та забезпечити постійно зростаючий попит на продовольство. З іншого боку, застосування пестицидів з порушенням норм безпеки несе серйозні ризики для здоров'я фермерів, довілля і кінцевих споживачів агропродукції. Саме тому нові продукти захисту рослин завжди ретельно тестують, перш ніж вони потрапляють на ринок. Відповідальні виробники агрохімікатів вкладають значні фінансові ресурси для розробки і тестування продукції, яка відповідає екологічним стандартам, а також стандартам безпеки для здоров'я. Очікується, що світовий попит на пестициди та інші засоби захисту рослин (ЗЗР) зростатиме слідом за попитом на продовольство. Потенційні можливості отримання надприбутків на ринку ЗЗР внаслідок уникнення значних витрат, характерних для легального бізнесу, стимулює різноманітні міжнародні злочини, пов'язані з виробництвом і торгівлею контрафактною продукцією, а також контрабандою агрохімікатів.

Торгівля контрафактними пестицидами фактично належить до десяти найприбутковіших видів бізнесу організованої злочинності<sup>1</sup>. За даними Європолу<sup>2</sup>, прибутки від глобальної торгівлі нелегальними пестицидами сягають близько 4,4 млрд євро щорічно. Частка нелегальних пестицидів на світовому ринку, за оцінками Європолу, складає 10% вартістю 44 млрд євро. Навіть у ЄС, який загалом має значно потужнішу пра-

воохоронну систему, ніж в Україні, торгівля контрафактними пестицидами все ще є серйозною проблемою. У Північно-Східній Європі, де злочинні мережі з торгівлі нелегальними пестицидами надзвичайно добре розвинені, ринкова частка нелегальних пестицидів може сягати до 25%.

Згідно інформації Міністерства аграрної політики та продовольства України<sup>3</sup>, внутрішнє виробництво пестицидів не перевищує 6000<sup>4</sup> т, у той час як щорічний імпорт складає 80-90 тис. т (див. Рис. 1). У 2014 році засоби захисту рослин застосовувалися на 14 млн га (включно з 12,7 млн га, оброблених пестицидами) сільськогосподарських земель, що на 3,9% більше, ніж у 2013<sup>5</sup>

**Рис. 1. Сукупний імпорт пестицидів Україною**



Джерело: <http://comtrade.un.org>

На ринку України представлені як оригінальні, так і генеричні препарати. Вважається, що частка контрафактної продукції становить щонайменше 20% (до 70% у малих упаковках на роздрібному ринку). За оцінками ФАО, обіг фальсифікованих продуктів захисту рослин становить 20% -25% ринку або 200 млн дол. США<sup>6</sup>.

Важливо зазначити, що масштаб проблеми є дійсно загрозливим, оскільки контрафактні пестициди становлять численні ризики для довілля та здоров'я людини. На відміну від легальних

<sup>3</sup> <http://minagro.gov.ua/node/16015>

<sup>4</sup> Більш детальні дані щодо виробництва пестицидів є недоступними, оскільки деякі дані щодо виробництва інсектицидів та фунгіцидів вважаються конфіденційними та приховані в національній статистиці.

<sup>5</sup> <http://www.ukrstat.gov.ua/>

<sup>6</sup> <http://minagro.gov.ua/node/18754>

<sup>1</sup> <http://www.osce.org/secretariat/192516?download=true>

<sup>2</sup> [https://croplife.org/wp-content/uploads/pdf\\_files/Europol-AC-Policy-Brief.pdf](https://croplife.org/wp-content/uploads/pdf_files/Europol-AC-Policy-Brief.pdf)

продуктів, які було протестовано належним чином, аби гарантувати максимальну безпеку для фермерів і навколишнього середовища, контрафактна продукція, як правило, має невідомий хімічний склад і може серйозно зашкодити здоров'ю фермерів і споживачів обробленої агропродукції, а також порушити агроекологічні екосистеми.

Крім того, оцінки економічних втрат для уряду внаслідок недоотримання податків і митних зборів від продажу оригінальної продукції також є дуже високими. Наприклад, економічні збитки урядів країн-членів ЄС коливаються від 15 до 22 млн дол. США на рік<sup>7</sup>.

Крім того, неякісні пестициди можуть серйозно пошкодити врожай і забруднити ґрунт, що негативно впливатиме на врожайність протягом декількох років поспіль. Агрохімічні виробники поряд з фінансовими витратами також втрачають репутацію, оскільки маркування популярних брендів відомих компаній часто використовується на упаковці фальсифікату.

### **Законодавчі рамки**

Законодавча база України про використання пестицидів складається з двох основних законодавчих актів, а саме: Закону України № 86/95-ВР "Про пестициди і агрохімікати"<sup>8</sup> від 02.03.1995 та Закону України № 180-XIV "Про захист рослин"<sup>9</sup> від 14.10.1998, а також підзаконних актів і наказів відповідних органів виконавчої влади<sup>10</sup>.

Перший закон визначає загальні положення щодо застосування пестицидів та інших агрохімікатів, вимог до виробництва, державного тестування та реєстрації пестицидів. Підприємницька діяльність, пов'язана з виробництвом, а також оптовою або роздрібною торгівлею пестицидами підлягає обов'язковому ліцензуванню. Закон також передбачає вимоги до безпечного поводження з пестицидами, включаючи транс-

портування і зберігання. Закон № 180-XIV встановлює основні принципи державної політики в галузі захисту рослин і визначає функції відповідальних державних органів.

Лише ті пестициди, які внесено до Державного реєстру пестицидів і агрохімікатів<sup>11</sup>, затвердженого Міністерством природних ресурсів України, є дозволеними до застосування. Станом на 2015, близько 4000 різновидів пестицидів дозволено до використання, а 90 - вважаються дуже небезпечними і заборонені Міністерством охорони здоров'я<sup>12</sup>. Порушення законодавчих норм щодо використання пестицидів і агрохімікатів тягне за собою цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Більше того, Україна приєдналася до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі, яка стала частиною національного законодавства з 2002 року<sup>13</sup>.

Попри досить добре розвинену законодавчу базу щодо використання пестицидів, є значні розбіжності<sup>14</sup> між національним законодавством та Міжнародним кодексом поведінки в галузі розподілу та використання пестицидів<sup>15</sup>, положеннями Директиви 2009/128/ЄС щодо сталого використання пестицидів<sup>16</sup> і Регламентом ЄС 284/2013 щодо встановлення вимог до даних про засоби захисту рослин<sup>17</sup>. На жаль, з незрозумілих причин Директиву 2009/128/ЄС не було включено до Угоди про асоціацію з ЄС.

Згідно аналізу ОБСЄ<sup>18</sup>, до основних законодавчих недоліків, що створюють передумови для торгівлі контрафактними пестицидами в країнах СЕКЦА є дуже проста тимчасова (попередня)

<sup>7</sup> <http://edis.ifas.ufl.edu/pdf/files/pi/pi21000.pdf>

<sup>8</sup> <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>

<sup>9</sup> <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/180-14/page>

<sup>10</sup> Наприклад, Наказ Міністерства охорони здоров'я № 1

"Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві" від 03.08.1998.

<sup>11</sup> <http://www.menr.gov.ua/control/control5>

<sup>12</sup> <http://minagro.gov.ua/themes/garland/pdf/8.1.%20Basic%20material%20UKR.pdf>

<sup>13</sup> [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_a35](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_a35)

<sup>14</sup> <http://minagro.gov.ua/themes/garland/pdf/8.1.%20Basic%20material%20UKR.pdf>

<sup>15</sup> <http://www.fao.org/docrep/018/a0220e/a0220e00.pdf>

<sup>16</sup> <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:309:0071:0086:en:PDF>

<sup>17</sup> [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:093:0085:0152:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:093:0085:0152:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:093:0085:0152:EN:PDF)

<sup>18</sup> <http://www.osce.org/secretariat/192516?download=true>

реєстрація, яку навіть можна використовувати для комерційних партій пестицидів; вищі ставки мит для готової продукції в порівнянні з інгредієнтами, а також недоліки в системі контролю за використанням пестицидів. Важливо зазначити, що корупція вважається однією з найголовніших причин, які роблять можливим незаконний бізнес з виробництва і торгівлі контрафактними пестицидами.

### **Ініціативи вирішення проблеми**

Донедавна спроби вирішити проблему контрафактних пестицидів в основному здійснювалися проектами технічної допомоги, а також агрохімічними компаніями, які хочуть зменшити свої втрати. У 2005 році Європейський Союз запустив програму з боротьби з використанням фальсифікованих засобів захисту рослин, яка включала інформаційні заходи у дев'яти регіонах України. Європейська Бізнес Асоціація також здійснює інформаційну кампанію щодо ризиків при використанні контрафактних та незаконних засобів захисту рослин з 2009 року.

Хоча зусилля бізнес-асоціацій для вирішення проблеми є важливими і досить помітними, проблема є настільки великою і складною, що простих інформаційних кампаній явно недостатньо. Необхідні добре продумані заходи протидії, що мають включати законодавчі зміни, співпрацю всіх відповідних державних органів і, найголовніше, ефективну систему державного контролю.

ОБСЄ спільно з Ініціативою з довкілля та безпеки (ENVSEC) розробила комплексну методологію<sup>19</sup> протидії торгівлі контрафактними пестицидами, яка може допомогти якщо не повністю усунути, то, принаймні, значно зменшити масштаби проблеми. Запропонований підхід охоплює комплекс заходів протягом трьох етапів, а саме: запобігання, готовність та реагування на вже скоєний злочин. Зокрема, для прикладу наведено такі рекомендовані заходи:

- прозора і незалежна система реєстрації пестицидів;
- застосування системи аналізу ризиків на митниці;

- утилізація застарілих пестицидів та відходів, їхньої упаковки, яку може бути використано для виробництва контрафактної продукції;
- контрольні рейди та вилучення контрафактної продукції;
- створення "карантинних" складів для заарештованих пестицидів для їх тимчасового зберігання і подальшої утилізації після остаточних судових рішень;
- зміцнення співробітництва національних митних органів з митницями країн-виробників пестицидів;
- масові кампанії з підвищення обізнаності для фермерів і громадськості про загрози, які несуть контрафактні пестициди.

У жовтні 2015 року було розпочато спільний проект Міністерства аграрної політики і торгівлі України, ФАО і відповідного бізнесу для протидії продажу фальсифікованих та контрафактних агрохімікатів на ринку<sup>20</sup>. Перш за все, проект має на меті внести зміни до чинного законодавства, щоб виправити прогалини у контролі та реєстрації нових торгових марок. По-друге, будуть здійснюватися заходи з підвищення потенціалу митних органів за участі Державної ветеринарної та фітосанітарної служби.

**У підсумку варто зазначити, що торгівля контрафактними пестицидами спричиняє ризики для здоров'я населення та навколишнього природного середовища, а також економічні втрати для держави внаслідок недоотриманих доходів і збитків для виробників оригінальних брендів. Інформаційні кампанії бізнес-асоціацій є недостатніми для вирішення такої складної проблеми. Однак, нещодавні ініціативи з об'єднання зусиль державних органів, бізнесу і міжнародних організацій мають допомогти Україні досягти значного прогресу в боротьбі з бізнесом контрафактних пестицидів.**

**Враховуючи європейський, зокрема, німецький досвід з цього питання, одним з основних заходів боротьби з торгівлею та застосуванням контрафактних пестицидів є налагодження належної системи державного контролю. В Україні використання**

<sup>19</sup><http://www.osce.org/secretariat/192516?download=true>

<sup>20</sup> <http://minagro.gov.ua/node/18754>

**корупції є необхідною передумовою для ефективного функціонування системи державного контролю та правозастосування.**